

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Навчально-науковий інститут мистецтв

Кафедра управління соціокультурною діяльністю, шоу-бізнесу
та івентменеджменту

ДИПЛОМНА РОБОТА

«Соціокультурний менеджмент як механізм збереження нематеріальної
культурної спадщини України»

Виконала: студентка _4_ курсу,
___МСД-41___ групи

спеціальності __028 Менеджмент
соціокультурної діяльності_____
(шифр і
назва спеціальності)

____Парадуха К.С _____
(прізвище та ініціали студента)

Керівник Качмар
О.В. _____
(прізвище та ініціали)

Рецензент_ Гуменюк
Г.М. _____
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретико-методологічні основи соціокультурного менеджменту у сфері нематеріальної культурної спадщини	7
1.1 Визначення нематеріальної культурної спадщини та її роль в українському суспільстві.....	7
1.2 Сутність та ключові характеристики соціокультурного менеджменту...12	12
1.3 Вплив соціокультурного менеджменту на популяризацію та збереження спадщини.....	18
Розділ 2. Сучасні підходи до збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини.....	24
2.1 Основні ініціативи ЮНЕСКО, міжнародні програми та їх реалізація.....	24
2.2 Законодавчі та інституційні механізми збереження нематеріальної спадщини в Україні.....	30
2.3 Важливість використання цифрових технологій та інноваційних інструментів для популяризації.....	33
Розділ 3. Організація подій та проєктів як інструмент для популяризації нематеріальної спадщини.....	40
3.1 Аналіз успішних проєктів збереження нематеріальної культурної спадщини в Україні.....	40
3.2 Перспективи розвитку соціокультурного менеджменту для забезпечення сталого збереження культурної спадщини.....	44
Висновки.....	49
Список використаних джерел.....	52
Додатки.....	57

ВСТУП

Актуальність роботи. Україна всіма силами прагне зберегти свою культурну спадщину, історичну пам'ять, традиції, що передавались з покоління в покоління нашими пращурами. Певні родинні обряди, вірування та духовне коріння переходило у спадок від батька до сина, незважаючи на нищівну силу загарбників.

Потужним чинником для зростання прагнення пізнати власну ідентичність є розуміння важливості та унікальності нашої нематеріальної спадщини. Вона являє собою систему обрядів, традицій, знань наших предків та навичок, які сформували унікальність нашого народу.

Проте важливо усвідомити, що шляхом збереження української нематеріальної спадщини ми сприяємо зміцненню національної ідентичності. Це також допоможе у формуванні свідомого громадянського суспільства і розвитку демократичних інституцій.

Водночас збереження нематеріальної культурної спадщини у XXI столітті потребує нових стратегій в управлінських культурних процесах, що у подальшому враховуватимуть потреби локальних громад та стратегічні цілі національної культурної політики. У цьому контексті соціокультурний менеджмент виступає як дієвий інструмент для планування, координації, реалізації та популяризації культурних ініціатив, що націлені на збереження, відновлення та передачу нематеріальної спадщини наступному поколінню.

Використання соціокультурного управління допоможе об'єднати звичайні форми культурної діяльності з новими методами комунікації, цифровими технологіями, завдяки співпраці між різними сферами та залученню громад до культурного розвитку. Ця тема стає особливо важливою під час війни між росією та Україною, коли виникають питання національної ідентичності, інформаційного та культурного опору, а також збереження унікальних аспектів української культури в районах, що підлягають загрозі окупації чи руйнування.

Дослідження, проведені українськими вченими в останні роки, формують надійний фундамент для кращого розуміння соціокультурного менеджменту. Насамперед, Ганна Скрипник, відома українська етнологиня, яка упродовж тривалого часу вивчає традиційну культуру, обряди та фольклористику, здебільшого в межах роботи Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т.Рильського НАН України. Наталія Гнатюк присвятила свої дослідження проблематиці етнокультурної політики та збереження традиційної культури в умовах децентралізації. Тетяна Єфіменко займається вивченням аспектів культурної політики, творчої індустрії та впровадження культурної спадщини в стійкий розвиток регіонів. Олександра Нагорна досліджує, як формується культурна ідентичність у навчальному середовищі, а також способи, якими НКС передається через освіту. Також у рамках збереження нематеріальної спадщини слід відзначити дослідження Марини Гримич, яка об'єднує вивчення усних українських традицій з практичним етнолінгвістичним підходом.

На даний момент в Україні триває активна робота над додаванням нових об'єктів до переліку нематеріальної спадщини. Окрім цього, держава та її інституції докладають зусилля для повернення тих елементів, які були вкрадені та вивезені з музеїв на деокупованих територіях та місць, де вони тимчасово зберігались з метою захисту.

Станом на 2025 рік список нематеріальної спадщини було розширено Міністерством культури та стратегічних комунікацій України. Сюди було додано культуру приготування та споживання «Засипаної капусти», традицію створення бойківської писанки булавкою, обряд встановлення «Віхи» на Переяславщині, техніку вишивки «Городоцький шов» («городоцький стіб») та традицію дзвонарства у Львові. Такі поступові кроки сприяють глибшому розумінню культурного багатства України та його популяризації.

Дослідження соціокультурного менеджменту як механізму збереження нематеріальної культурної спадщини є надзвичайно важливим для формування цілісної національної культурної політики, збереження і

популяризації унікальної української спадщини, зміцнення національної ідентичності в умовах війни та післявоєнної відбудови

Апробація результатів та публікації. Результати дослідження засвідчені через участь у Звітній науково-практичній конференції студентів та аспірантів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника на тему «Сучасні підходи до збереження і популяризації нематеріальної культурної спадщини через організацію подій та проєктів» (Еврика -XXVI, 2025) -тези опубліковані у збірнику найкращих студентських робіт. Також участь у 3rd International Scientific and Practical Conference «Modern perspectives on global scientific solutions», March 3-5, 2025, Bergen, Norway. Публікація «Вплив соціокультурного менеджменту на популяризацію та збереження нематеріальної культурної спадщини» 2025. с.131-134. (див. Додаток А).

Метою нашого дослідження є вивчення сучасних підходів до збереження і популяризації нематеріальної культурної спадщини. Після визначення мети дослідження ми поставили такі **завдання** :

- проаналізувати поняття нематеріальної культурної спадщини та її роль у суспільстві ;
- дослідити вплив соціокультурного менеджменту на популяризацію та збереження спадщини ;
- розглянути сучасні підходи до збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини, основні ініціативи ЮНЕСКО та їх реалізацію ;
- оцінити організацію подій та проєктів в якості інструменту для популяризації нематеріальної спадщини .

Об'єктом дослідження є процеси та інституції, що займаються управлінням, збереженням і популяризацією нематеріальної культурної спадщини.

Предметом дослідження механізми соціокультурного менеджменту, що спрямовані на збереження нематеріальної спадщини.

Методи дослідження. Для ефективного вивчення нематеріальної культурної спадщини та її ролі у суспільстві дослідженні ми використали наступні методологічні підходи:

- системний підхід – розгляд нематеріальної спадщини як складної взаємопов’язаної системи культурних елементів;
- компаративний аналіз – порівняння моделей збереження НКС в Україні та світі (ЮНЕСКО);
- цифровий моніторинг – застосування цифрових платформ для популяризації НКС (проекти «Спадщина ЮНЕСКО в Україні»);
- аналітичний.

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота містить вступ, три розділи , висновки, список використаних джерел та додатки.

Розділ 1. Теоретико-методологічні основи соціокультурного менеджменту у сфері нематеріальної культурної спадщини

1.1 Визначення нематеріальної культурної спадщини та її роль в українському суспільстві

Соціокультурний менеджмент у сфері нематеріальної культурної спадщини це важливий напрям сучасної гуманітарної науки, що поєднує культурологічні, соціологічні, історичні та управлінські аспекти. Основним завданням якого є збереження, популяризація та передача традицій, звичаїв, обрядів, народних ремесел та інших нематеріальних цінностей, що є основою ідентичності нації. Актуальність проблеми зумовлена сучасними викликами, зокрема процесами глобалізації, культурної уніфікації та військових конфліктів, що загрожують унікальним національним традиціям.

В умовах сучасних викликів збереження НКС є не лише питанням культурної політики, а й складовою національної безпеки та формування стійкої національної ідентичності [54].

В Україні питання збереження та управління НКС регулюється Законом України «Про охорону культурної спадщини» 2000р., перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України проводиться Міністерством культури.

Важливу роль у впровадженні соціокультурної політики відіграють міжнародні організації (ЮНЕСКО, ICOMOS), громадські ініціативи та місцеві громади.

Основним методологічним підходом є інституційний аналіз, який дозволяє оцінювати ефективність державних та громадських ініціатив щодо збереження НКС.

Соціокультурний менеджмент як наукова дисципліна розглядається в межах культурології, соціології культури, менеджменту в гуманітарній сфері та музейної справи. Його розвиток базується на роботах таких науковців: П'єр Бурдьє – концепція «культурного капіталу» як основи для збереження та

розвитку культурних традицій; ЮНЕСКО (Флорентинський документ, 2003) – визначення нематеріальної культурної спадщини та принципів її збереження; Хосе Шустер – аналіз соціокультурної політики у сфері охорони нематеріальної спадщини; Оксана Плахотнік – дослідження української нематеріальної спадщини та методів її збереження; Олександр Буценко – вивчення політики збереження нематеріальної культурної спадщини в Україні.

У вітчизняному науковому дискурсі проблема управління нематеріальною спадщиною розглядається з позицій:

- краєзнавчого аналізу (П.Тронько, М.Литвин, В.Крисаченко) – дослідження регіональних особливостей народної культури;
- етнографічного підходу (Г. Лозко, О. Курочкін, В. Борисенко) – опис та систематизація українських традицій;
- культурного менеджменту (Л. Масол, Н. Кононенко, С. Грица) – аналіз стратегій управління культурною спадщиною.

Нематеріальна культурна спадщина проявляється у звичаях, традиціях та обрядах, що передаються поколіннями, у виконавському мистецтві, в усних традиціях та різних формах вираження, що становлять собою сучасні жанри фольклору збережені до нашого часу. Сюди відносять все те, чим славились наші предки: билини, думи, балади, історичні пісні, коломийки, частівки, анекдоти, притчі, легенди, народні оповідання, перекази тощо [31].

Згідно рекомендацій ЮНЕСКО щодо збереження фольклору, датованих 1989 р., фольклором є сукупність творінь, що засновані на культурних традиціях певної спільноти. Носієм української мови та світогляду, способом виразити нашу ментальність та чинником формування духовного світу і національної свідомості є фольклор. Найбільш масовим видом усного фольклору є пісенна творчість, а саме колискові, думи, голосіння, календарно-обрядові пісні, частівки, ритуальні весільні, народні романси і різдвяні колядки. Відомими є веснянки, один з видів календарно-обрядових пісень, на Галичині їх називають гаївками та гагілками, на Волині - рогульками, а на Поліссі – маївками та магівками [20].

У нашого народу був добре розвинений культ пращурів, у кожній сім'ї шанували своїх попередників та знали їх поіменно. Вважалося, що душі предків допомагають у господарській діяльності, сприяють родючості, оберігають посіви від повеней, негоди, пожежей, контактують з членами родини і турбуються про спокій та мир [10, ст. 94-98]. Обряди та звичаї займали чималу частину життя та побуту, усі важливі події супроводжувались застосуванням обрядів. Календарно-побутові обряди були наймасовішою ритуальною дією та повторювались з певною періодичністю у чітко визначені терміни. Сюди відносяться проводи зими, зустріч весни, осіннього та весняного рівнодення, Новий рік, Різдво, Масниця, Трійця, Спас, Покрова та релігійні, до яких належать Святвечір, Водохреще, Великдень. Краще збереглися сімейні обряди, тобто породільні, хрестинні, весільні, погребально-поминальні, проводи до армії. Здебільшого сімейні обряди та звичаї зародилися в період первісно-общинного ладу. Виробничі обряди супроводжували ремесла, приготування їжі, процеси виробництва речей, господарські заняття [31].

Слід згадати і традиційні ремесла, що є елементами, пов'язаними з народними промислами: ткацькими верстатами, гончарством, вишивкою, ткацтвом, писанкарством, різьбленням по дереву, ковальством, і т.д. [31]. Ткацтво було широко розповсюджене по всій території України та нараховується близько 100 видів і технологій, хоча деякі з них безслідно втрачені. Певні тканини мали лікувальні властивості, наприклад, сорочки з кропиви допомагали вилікувати жіночі хвороби та запобігти їх появі, а постільна білизна з коноплі дарувала заспокоєння та міцний сон [20].

Проявами виконавського мистецтва є танці та театр. Вертеп, так званий пересувний ляльковий театр, був одним із ранніх форм українського театру. Братська та Лаврська школа, а також Львівська братська школа та Острозька академія були тогочасними ланками розквіту релігійної драми. У танцях ж відтворювали величні героїчні подвиги, рід занять людей, поведки птахів та тварин, і природні явища. Основою усіх дитячих та молодіжних активностей

виховного, освітнього чи оздоровчого значення були обрядові дійства. Поширеними були стрільба з лука, біг, кулачні бої та метання спису, хороводи [20].

Також дослідники пропонують вважати українську скаутську організацію «Пласт» - одним із елементів нематеріальної культурної спадщини. Ця організація, створена у 1911 році, є неполітичною та позаконфесійною, беручи за мету виховувати свідому, відповідальну та повновартісну молодь. Пласт є самодостатнім утворенням, котре допомагає досягнути національну культуру, втілену в життя певної соціальної спільноти. Гербом Пласту є трилиста квітка лілії, що є символом скаутського руху, та тризуб, сплетені в цілісну композицію. До основних принципів унікального методу виховання пластунів відносяться добровільність членства в організації, виховання та навчання через працю та гру, підтримка здібностей дітей та молоді, заохочення до ініціативності та самоврядування, пізнання природи та життя серед природи. Членство в Пласті можливе незалежно від віку, об'єднує майже вісім тисяч учасників та налічує 118 осередків у всіх областях України. Пласт бере активну участь в реалізації соціальних та виховних програм, за підтримки органів державної влади та численних громадських організацій. Протягом року проводиться понад 100 виховних таборів різного напрямку спрямування: морські, мистецькі, лижні, спортивні, кінні, геологічні і под. Серед масштабних заходів всеукраїнського рівня, котрі проводяться щорічно – інтелектуально - мистецьке змагання «Орлікіада», фестиваль пластової творчості «День пластуна», спортивне змагання «Спартакіада», змагання піших мандрівників «Стежками героїв» та «Осінній рейд». Офіційно організація Пласт існує ще у восьми країнах світу: Австралії, Аргентині, Великобританії, Канаді, Німеччині, Польщі, Словаччині та США [10, ст. 24-28].

Відповідно до п.16 ч.1 ст.1 Закону України «Про культуру» нематеріальну культурну спадщину становлять «звичаї, форми показу та вираження, знання та навички, що передаються від покоління до покоління, а

також пов'язані з ними інструменти, предмети, артефакти й культурні простори, які визнані спільнотами, групами й у деяких випадках окремими особами як частина їхньої культурної спадщини» [38].

Особливістю нематеріальної культурної спадщини є те, що вона має залишатися живою, тобто передаватися реальними людьми та сприйматися живою аудиторією, зберігаючи при цьому свій творчий зміст. До основних характеристик такої спадщини можна віднести анонімний характер авторів та походження певного виду творчості; передача усним шляхом від людини до людини; своєрідний поділ за етнічними, релігійними та віковими критеріями [20].

Дослідження свідчать про те, що дедалі більше туристів цікавляться етнічним туризмом, вивченням української культури, знайомством із звичаями та традиціями у різних регіонах [10,с.179]. Найбільший інтерес у іноземних туристів викликають традиції святкування Івана Купала, виконання різдвяних колядок та щедрівок, постановка вертепу, водіння кози на Маланки, писанкарство, гончарство, створення ляльок - мотанок, ліжникарства, приготування борщу та випікання короваю. Також спостерігається інтерес до мольфарства та чаклунства, як виняткового феномену української спільноти [49]. Величезний потенціал мають осередки народних промислів, які накопичують культурні надбання сформовані упродовж тисячоліть. Наприклад, традиції гончарного ремесла найкраще збереглися в місті Косів на Івано - Франківщині та у селі Опішня на Полтавщині, а центрами писанкарства є село Космач та місто Коломия Івано-Франківської області [49].

Для України дуже важливим є питання поглибленого вивчення, збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини у зв'язку з потужним творчим потенціалом української культури, що є головним елементом у процесі збереження мови, національної ідентичності, свідомості. З кожним роком зменшується кількість носіїв автентичної культури, тому сучасному поколінню важливо закарбувати традиційні звичаї та обряди у їх первісному вигляді для майбутніх поколінь [30]. Російська агресія проти

України продемонструвала, що об'єкти нематеріальної культурної спадщини, що залишаються на теренах України є вразливими до руйнувань. Саме нематеріальна спадщина дозволяє нам ідентифікувати себе українцями, це не те, що можна відтворити штучно, і саме це перебуває під загрозою винищення [8]. Також прискорений ріст і розвиток міст, старіння та падіння кількості сільського населення згубно впливають на збереження нематеріальної спадщини. Необхідністю є створення груп із зацікавлених осіб для дослідження та вивчення народної творчості, збору різних елементів фольклору від носіїв та просування у маси [30].

Нематеріальна культурна спадщина, не дивлячись на її крихкість, є важливою складовою для сприяння культурного різноманіття в сучасних умовах швидкої глобалізації та діджиталізації. Важливістю є не так масові культурні виступи задля підтримки, як багатство знань і навичок зібраних впродовж поколінь. Це не лише традиційні форми з минулого, успадковані від предків, а й щось сучасне й водночас живе. Неважливо звідки походять прояви нематеріальної спадщини, чи вони передані народами, що були вимушено виселені та мігрували на інші території, чи корінними жителями – усі вони становлять основу нематеріальної культурної спадщини. Саме їх існування створює відчуття самотності, згуртованості навіть у часи російсько-української війни та нерозривного зв'язку із минулим, теперішнім та майбутнім [54].

1.2 Сутність та ключові характеристики соціокультурного менеджменту

Для початку необхідно з'ясувати сутність поняття «менеджмент» (*англ. management*) – це система упорядкованих дій та процесів системного характеру, що забезпечують досягнення поставлених цілей організації чи підприємства ; це угруповання людей, що здійснюють управлінську роботу. Також згідно з Пітером Друкером «менеджмент – це особливий вид діяльності, котрий здатен перетворити неорганізований натовп в ефективну та

продуктивну групу». У процесі досягнення організацією поставлених цілей менеджмент сприяє формуванню морального клімату всередині організації. Менеджмент націлений на зміцнення зовнішніх зв'язків організації та на створенні оптимальних соціальних умов, покликаний забезпечити орієнтацію діяльності компанії на запити споживачів продукції чи послуг, але при цьому у повній мірі врахувати потреби, проблеми та інтереси працівників [13, с.54-60].

Менеджмент є складовою процесу управління, та, як окремий вид діяльності, застосовується для управління соціальними, господарськими і державними системами. Процес успішного досягнення цілей у конкретній сфері діяльності, розробка програм дій, стратегій та їх реалізація є неможливим без ефективно налагодженого менеджменту. А він, у свою чергу, ґрунтується на вміннях та зусиллях працівників, та на скерованості спільних дій у єдиному напрямку.

Ефективний менеджмент повинен володіти умінням розуміти партнера, знаходити точки дотику, довіряти та уміти доповнити. Тому менеджмент, на відміну від управління, вважають культурою дипломатії, що включає пошук компромісів у вирішенні складних питань, ведення перемовин, уміння переконувати, слухати та розуміти точку зору партнера, а також влучно й переконливо висловити власну [43].

Менеджмент соціокультурної діяльності – це узагальнений досвід соціально-культурної роботи з індивідами або масовими споживачами; також він охоплює не лише національний рівень управління, але й міжнародний.

До особливостей соціокультурного менеджменту необхідно віднести сім принципів : принцип синкретичності, унікальності, новизни, стандартизованості, парадоксу, непередбачуваності та синхронії.

Принцип синкретичності. Даний принцип характерний для культурних процесів, пов'язаних із мистецтвом, релігією, фольклором. Його основою є злиття різних форм мистецтва, культури, традицій та соціальних практик в взаємопов'язану та нерозривну систему. Для забезпечення збалансованого

управління важливою є взаємодія з іншими сферами управління, а саме політикою, освітою, економікою та технологіями. Принцип синкретичності ґрунтується на взаємодії різних культурних елементів, що дозволяє створити єдину стратегію розвитку. Для прикладу, у давнину не існувало меж між різноманітними видами мистецтва, і народний театр поєднував музику, акторську гру, танець та обрядові елементи. Завдяки гнучкості та адаптивності синкретичність дозволяє враховувати зміни в соціальних тенденціях та технологіях. Соціокультурний менеджмент, завдяки вище згаданому принципу, здатен створювати проекти з переплетіннями культурних традицій та глобальних трендів, водночас зберігаючи локальні особливості та ідентичність [18,19].

Принцип унікальності. Суть полягає у тому, що кожен соціокультурний проект, подія чи мистецький твір має свої особливості, котрі є відмінними від інших та надають йому унікальності. Основними ознаками цього принципу є оригінальність, індивідуальність та неповторність. Для прикладу, українська народна вишивка має свої регіональні особливості, які не повторюються в інших культурах. Аби зберегти культурну спадщину та адаптувати її до сучасних умов соціокультурний менеджмент повинен враховувати усі особливості традицій, звичаїв, обрядів характерних для певних регіонів або груп осіб. Соціокультурні проекти та програми повинні мати оригінальну концепцію, що буде брати до уваги специфіку місце проведення, потреби цільової аудиторії та історії, важливо зважати на різнобічність інтересів та вподобань, вікових груп та соціальних статусів, тому не варто використовувати однакові підходи до всіх. Для молоді будуть актуальнішими сучасні жанри мистецтва, а для старшого покоління – традиційні культурні заходи. Принцип унікальності сприяє залученню митців, культурних діячів, художників, котрі створюють унікальні проекти. Це дає поштовх до створення нових явищ у культурі, що у процесі вдосконалення можуть стати важливими для розвитку культурної індустрії

Принцип новизни. Цьому принципу притаманне постійне оновлення та

вдосконалення методів та технологій у сфері культури, мистецтві та соціокультурному менеджменті. Важливими аспектами є впровадження нових технологій, креативних методів, нестандартних форм співпраці між організаціями або учасниками певного культурного проекту, а також актуалізація культурних ініціатив шляхом залучення сучасних тем та трендів.

Принцип стандартизованості. Суть принципу полягає у створенні єдиних стандартів, норм та підходів для управління організацією, та формування чітких вимог для підвищення прозорості, відповідальності та організованості у соціокультурній сфері. Принцип стандартизованості наполягає на створенні програм навчання та їх сертифікації для працівників соціокультурної сфери. Це забезпечить однаковий рівень кваліфікації та професіоналізму, та посилить продуктивність управління. Також стандартизація передбачає формування чітких і однакових процедур щодо організації культурних заходів, що в свою чергу вилучає можливість виникнення помилок при організації, покращує взаємодію між учасниками та сприяє відмінній реалізації поставлених цілей [18,с.45].

Принцип парадоксу. Даний принцип полягає в тому, що інколи деякі стратегії або ініціативи можуть давати суперечливі результати, а рішення, котрі здаються неправильними та абсурдними, можуть призвести до успіху, або навпаки. Задля ефективного функціонування підприємства або організації важливо розуміти складні, не завжди логічні процеси, вміти адаптуватися до змін, навчитися балансувати між бажанням все контролювати та дозволити свободу для творчих проявів. Для того, щоб спонукати молодь працювати у певних культурних установах або організаціях, необхідно віднайти баланс між впровадженням у свої проекти новаторських підходів та збереженням зв'язку з традиціями та культурною спадщиною. Головним сучасним проявом принципу парадоксу вважається одночасне співіснування традиційного аспекту та інноваційного, а саме, залучення штучного інтелекту для збереження фольклору [19, с.80-90].

Принцип непередбачуваності. Суть принципу полягає у тому, що

неможливо спрогнозувати реакцію суспільства на певні соціокультурні процеси чи тенденції. Водночас реакція аудиторії є нестабільною та мінливою, людські вподобання та тренди дуже швидко змінюються. Навіть професійно продумані спектаклі, вистави, фільми чи інші культурні ініціативи можуть бути провальними або мати несподіваний резонанс, або викликати у глядачів зовсім іншу інтерпретацію, ніж очікувалось. Інколи нові напрямки в музиці чи моді можуть стати культурними світовими трендами без явних для цього передумов. Соціокультурні менеджери стикаються з безліччю проблем пов'язаних із довгостроковим плануванням, оскільки їхня діяльність залежить від багатьох факторів, котрі швидко змінюються і не піддаються точному прогнозуванню, як-от : поява нових трендів, зміна законодавства, певні технологічні інновації.

Принцип синхронії. В соціокультурному менеджменті цей принцип полягає в узгодженості та одночасній координації певних проектів та дій у різних сферах, водночас взаємодіючи між собою та створюючи гармонію. Розвиток культури, мистецтва, освіти та соціальної сфери відбувається паралельно, тому важливо реалізовувати культурні ініціативи та проекти, в котрих будуть синхронізуватись та одночасно взаємодіяти декілька різних елементів культурної діяльності. Різноманітні елементи художнього, освітнього, музичного чи театрального характеру можуть бути об'єднані у спільний культурний фестиваль, а всі учасники (організатори, спонсори, митці, партнери) повинні діяти злагоджено [19, с.90-99].

На основі вищесказаного можна виокремити основні завдання соціокультурного менеджменту :

- Забезпечення довгострокового удосконалення сфери культури та мистецтва шляхом розробки стратегій розвитку, залучення інновацій та механізмів підтримки культурної спадщини, а також аналіз соціокультурних потреб громадян;
- Управління ресурсами, координація та забезпечення безперервної роботи закладів культури різного типу, налагодження взаємодії з

державними, приватними та громадськими організаціями;

- Важливою є підтримка творчих ініціатив та заохочення молоді, організація навчальних програм пов'язаних зі сферою культури;
- Створення програм для залучення молоді, популяризація фольклору та народних традицій, а також реставрація музеїв, архівів і бібліотек.

Насамперед, соціокультурний менеджмент є інструментом для збереження та популяризації культурної спадщини; створення рівних можливостей для доступу до культури різних верств населення, наприклад, людей з інвалідністю, малозабезпечених громадян чи представників етнічних меншин; розвитку креативних індустрій; підтримки соціальних ініціатив та інноваційних проектів. Також це сфера управлінської діяльності, зосереджена на організації, розвитку та збереженні культурних та соціальних процесів у суспільстві. Основою є сприйняття культури як складної системи, що бере участь у формуванні цінностей, соціальних норм, світогляду та поведінки громадськості, орієнтуючись на створенні умов для творчого і духовного розвитку. Ідеєю концепції соціокультурного менеджменту є створення належних умов для розвитку соціально-культурної сфери, ефективне управління культурними ресурсами та формування якісного культурного середовища, не нехтуючи потребами громадян. Суб'єктами соціокультурного менеджменту можуть виступати державні виконавчі органи влади; органи місцевого самоврядування; працівники культурних та освітніх установ; громадські та міжнародні об'єднання; індивідуальні суб'єкти [18,19].

До державних виконавчих органів влади, що є суб'єктами соціокультурного менеджменту, можна віднести : Міністерство культури та інформаційної політики України; обласні та місцеві управління культури; державні культурні установи; навчальні заклади культурного профілю; Український культурний фонд. Перш за все вони беруть участь в розробці культурної політики, у фінансуванні культурних установ та грантів, і регулюють їхню діяльність згідно з усталеними нормами і законами.

Безпосередніми носіями культури є бібліотеки, музеї, архіви, театри,

кінотеатри, концертні зали та заклади освіти – університети, школи мистецтв та культурні центри. Вони реалізують різноманітні освітні та мистецькі програми, взаємодіють з аудиторією, зберігають культурну спадщину, організують виставки та демонструють широкому загалу мистецькі твори, готують фахівців у сфері культури та мистецтва.

Важливу роль у захисті прав митців, культурному обміні та розвитку творчих ініціатив відіграють громадські та міжнародні організації. Сюди відносяться спілки письменників, асоціації художників, некомерційні фонди підтримки культури, ЮНЕСКО, Рада Європи, Британська рада. Окремі особи, що створюють унікальні культурні продукти, беруть участь в популяризації та ухваленні певних управлінських рішень, теж є суб'єктами соціокультурного менеджменту, а саме: організатори та керівники заходів, куратори культурних програм, митці, письменники, режисери, актори, дослідники, експерти та критики. Наразі менеджмент вважається невід'ємною частиною діяльності закладів соціокультурного типу, що функціонують на ринку, тому взаємодія всіх його суб'єктів сприяє ефективному управлінню соціокультурною сферою [48].

1.3 Вплив соціокультурного менеджменту на популяризацію та збереження спадщини

На сьогодні питання менеджменту в галузі культури та мистецтва є недостатньо дослідженим, і залишається невирішеною проблема формування адекватної системи менеджменту, що відповідає сучасним ринковим умовам. Скорочення державної підтримки призводить до занепаду закладів культури, що виступають центром розвитку культури та мистецтва. З розвитком технологій та переходом сфери культури та мистецтва на ринкові відносини все більш актуальним постає дослідження ролі менеджменту та його значення у мистецтві [42].

Соціокультурний менеджмент має важливе значення для збереження та

популяризації нематеріальної культурної спадщини, займається документуванням та охороною елементів спадщини, адаптацією традицій до нових соціальних умов та їх передачею наступним поколінням. Актуалізація традицій згідно з сучасними умовами є механізмом соціокультурного менеджменту, що, в свою чергу, сприяє популяризації нематеріальної спадщини. Перепонами на цьому шляху слугують: комерціалізація культури, що нерідко призводить до втрати автентичності; відсутність цифрових архівів належної якості; соціальна пасивність та фінансова нестабільність, що негативно впливає на довготривале впровадження культурних ініціатив [13, с.53-60].

Ефективними засобами залучення аудиторії до культурної спадщини є: організація фестивалів, ярмарків та виставок; активне впровадження культурної спадщини в сучасний мистецький простір через кіно, театральні постановки, етномотиви в одязі, прикрасах та декорі. Цифровізація значно полегшує та спрощує доступ до перегляду об'єктів нематеріальної культурної спадщини завдяки наявності віртуальних музеїв, мобільних додатків, різноманітних інтерактивних платформ та соціальних мереж. Соціальні мережі суттєво впливають на просування культурних ініціатив та покращення обізнаності серед різних груп населення [26,13].

Арт - менеджмент має деякі спільні характеристики з соціокультурним менеджментом, як-от: організація та управління культурними проектами; залучення аудиторії через цифрові технології; популяризація культурної спадщини у нових сучасних формах; забезпечення фінансування, грантів та партнерства із державними та приватними організаціями.

Соціокультурний менеджмент відіграє ключову роль у збереженні та популяризації нематеріальної культурної спадщини (НКС), оскільки забезпечує її системний розвиток, інтеграцію у сучасне суспільство та адаптацію до нових умов. Через ефективне управління нематеріальна спадщина не лише зберігається як історична пам'ять, а й стає активним елементом суспільного життя, що сприяє національній ідентичності та

культурній інтеграції [34].

Слід зазначити, що соціокультурний менеджмент включає стратегічне планування, організацію, фінансування та реалізацію культурних ініціатив, спрямованих на охорону спадщини. Основними напрямками його впливу на збереження НКС є:

- *документування та інвентаризація НКС*, що включає офіційний облік та систематизація елементів нематеріальної спадщини допомагають запобігти їхній втраті. До цього переліку відносимо:

- *формування реєстрів НКС* на національному рівні (наприклад, перелік елементів нематеріальної спадщини України, який веде Міністерство культури та інформаційної політики);

- *міжнародна реєстрація* (включення до списків ЮНЕСКО як об'єктів світової культурної спадщини);

- *архівування та цифровізація* традицій, фольклору, ремесел (створення мультимедійних баз даних, аудіо- та відеозаписів народних обрядів, майстер-класів із традиційного мистецтва).

Соціокультурний менеджмент сприяє розробці нормативно-правових актів, що захищають нематеріальну спадщину, до таких ініціатив в Україні відносимо:

- Закон «Про охорону культурної спадщини»;
- програми фінансування майстрів народної творчості, що забезпечують умови для збереження ремесел;
- гранти та стипендії для дослідників, фольклористів та краєзнавців, які працюють над збереженням традицій.

Збереження та передача знань про НКС відбувається через формальні та неформальні освітні програми, які є ключовим елементом .

Таким чином соціокультурний менеджмент сприяє інтеграції навчальних курсів про нематеріальну спадщину у шкільну та університетську освіту, сприяє організації етнографічних експедицій, курсів з народних ремесел,

літніх шкіл із традиційного мистецтва, підготовці фахівців у сфері культурного менеджменту та охорони спадщини.

Популяризація НКС забезпечує широке впровадження в культурний та економічний простір суспільства основні механізми впливу соціокультурного менеджменту на цей процес, які включають:

- масові культурні заходи, які є ефективним інструментом залучення громадськості до вивчення та підтримки нематеріальної спадщини, це організація фестивалів, виставок, ярмарків

Прикладами успішних заходів в Україні можемо назвати:

- Фестиваль «Країна мрій» – відродження традиційної української культури.
- Фестиваль «Львівська писанка» – популяризація традиційного мистецтва розпису яєць.
- Козацькі фестивалі (наприклад, «Гетьманська столиця» в Батурині) – демонстрація традицій українського козацтва.
- «Розколяда на Майзлях» - (Івано-Франківськ, Різдвяний фестиваль, метою якого є збереження та популяризація української коляди, свято духовності, миру і любові, бренд парафії Царя Христа монастиря отців Василіян). Окрім хороших колективів, учасниками фестивалю стають митці з Канади, США, Італії , Фінляндії, Швеції , Німеччини .

Такі події допомагають не лише зберегти традиції, а й залучають молодь та туристів до їх активного використання у повсякденному житті.

Ефективним механізмом у збереженні НКС є використання цифрових технологій. Сучасні інформаційні технології дозволяють зробити нематеріальну спадщину доступною широкій аудиторії. Важливими ініціативами у цій сфері є створення віртуальних музеїв (наприклад, онлайн-архіви народного мистецтва та ремесел), розвиток мобільних додатків для

вивчення традицій (наприклад, додатки з інтерактивними майстер-класами з народного рукоділля). Популяризація спадщини через соцмережі – TikTok, Instagram, YouTube-канали етнографічних проєктів [26, с.105-110].

Культурний туризм сприяє фінансовій підтримці нематеріальної спадщини та її інтеграції в економічні процеси. Соціокультурний менеджмент допомагає розвивати: Етнографічні села та культурні маршрути (наприклад, «Шлях гончарства» у Полтавській області, Королівський край, ворота Карпат – центр писанкарства та вишивки, меду та нафти – Івано-Франківська область), майстер-класи для туристів, де вони можуть навчитися традиційним ремеслам, еко- та агротуризм, який включає знайомство з традиційною українською кухнею, народними обрядами та сільськими традиціями.

Попри активний розвиток, соціокультурний менеджмент у сфері НКС стикається з низкою труднощів:

- *загроза глобалізації та комерціалізації культури*, що може спростити або спотворити автентичні традиції;
- *військові дії та культурна експансія*, які призводять до руйнування або викрадення культурних цінностей;
- *брак фінансування та спеціалістів*, що ускладнює реалізацію масштабних програм збереження спадщини.

Для ефективного збереження та популяризації НКС, на мою думку, необхідні такі дієві заходи як:

- поєднання традиційної спадщини з сучасною культурою, включаючи таку сферу як мода, музика, кінематограф (наприклад, використання елементів народного мистецтва у сучасному дизайні);
- міжнародна співпраця, включення української НКС до світових культурних проєктів;
- розвиток програм фінансової підтримки майстрів та дослідників культури.

Сутність усього зазначеного зводиться до того, що соціокультурний менеджмент є одним із найефективніших механізмів у збереженні та

популяризації нематеріальної культурної спадщини. Завдяки стратегічному підходу, впровадження сучасних технологій, розвитку культурного туризму та активної замученості громади традиційна культура України не лише зберігається, а й набуває нових форм розвитку.

В умовах сучасних викликів важливо адаптувати стратегії менеджменту до глобальних трендів, забезпечуючи баланс між охороною автентичності та її інтеграцією в сучасне суспільство [13].

Розділ 2. Сучасні підходи до збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини

2.1 Основні ініціативи ЮНЕСКО, міжнародні програми та їх реалізація

Значимість автентичної культури постійно зростає. Наприкінці ХХ – ХХІ ст. основним напрямком діяльності у культурній політиці країн світу постало збереження нематеріальної та матеріальної культурної спадщини. Перш за все це набуло пріоритету у діяльності ЮНЕСКО – міжурядової організації у складі ООН, що зосереджується на вирішенні питань у сфері освіти, науки та культури, утвореної у 1945 році. Україна є членом ЮНЕСКО з 1954 року [11].

На сьогоднішній день майже 200 країн світу беруть участь у різноплановій діяльності ЮНЕСКО. Дана організація вже майже 70 років займається питаннями збереження нематеріальної культурної спадщини. Головною метою є сприяння укріпленню миру та безпеки через активну співпрацю держав світу, подолання бідності та соціальних нерівностей, забезпечення сталого розвитку та удосконалення міжкультурного порозуміння шляхом активації освітніх, наукових та культурних ресурсів [25].

На сучасному етапі основна діяльність ЮНЕСКО зосереджена на виконанні п'яти ключових функцій, що сприяють втіленню місії на міжнародному рівні:

1 – оцінка та переосмислення перспектив розвитку науки, культури та засобів масової комунікації;

2 – взаємообмін, інтеграція та актуалізація провідних дослідницьких методів та технологій з метою внесення покращень у сферу науки та освіти;

3 – оновлення та ефективне використання у своїй діяльності міжнародних норм та законів;

4 – забезпечення держав – членів експертною підтримкою у обговоренні важливих політичних рішень та розробленні стратегічних ініціатив;

5 – поширення та взаємне використання фахових знань та інформаційних ресурсів між суб'єктами освітньої, наукової та культурної діяльності, що покращують професійну обізнаність та сприяють кращому впровадженню міжнародних практик [35, 28].

Важливим внеском у забезпечення охорони нематеріальної культурної спадщини стала розробка та прийняття Конвенції про охорону НКС, затвердженої 17 жовтня 2003 року. Конвенція на міжнародному рівні зобов'язала держав – учасниць досліджувати, зберігати та популяризувати власну нематеріальну культурну спадщину [27, 15].

Культурні конвенції ЮНЕСКО зобов'язані розвивати певні аспекти культури і творчості як матеріальної, так і нематеріальної спадщини, а також покликані боротись із незаконним обігом різноманітних культурних товарів. Задля виконання цих завдань було створено 7 конвенцій у сфері культури:

- Всесвітня конвенція про авторське право (1952 р.) — *метою є* забезпечення та контроль універсальної системи охорони для творів мистецтва, музики, літератури та кіно, сприяння легкому міжнародному обігу культурної продукції між різними країнами з одночасним гарантованим захистом авторських прав;
- Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (1954 р.) — *метою є* захист культурних пам'яток, музеїв та архівів під час воєн. Україна активно звертається до основ цієї конвенції у зв'язку з тривалою російською агресією проти українського народу;
- Конвенція про заходи, спрямовані на заборону і запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності (1970 р.) — *метою є* боротьба з торгівлею культурними надбаннями здобутими незаконним шляхом, вкрадених або незаконно вивезених з території іншої держави;
- Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (1972 р., Софія Київська, Буковинський університет, старе місто

Львова) — метою є збереження виняткових і рідкісних культурних та природних об'єктів;

- Конвенція про охорону підводної культурної спадщини (2001 р.) — метою є боротьба з незаконним вилученням та руйнуванням підводних об'єктів, які перебувають під водою понад 100 років, а також забезпечення ефективної міжнародної співпраці щодо збереження підводних артефактів та археології ;
- Конвенція ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003 р., косівська мальована кераміка, традиція борщеваріння, козацькі пісні Дніпропетровщини) — метою є охорона та збереження культурного розмаїття у сфері НКС, виховання поваги до культури інших народів у молодого покоління;
- Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (2005) — метою є посилений захист культурної різноманітності та різноплановості у сучасному глобалізованому світі. [25, 5].

ЮНЕСКО протягом тривалого часу здійснює послідовну та системну діяльність у сфері охорони культурної спадщини, зокрема й на території України. Нормативну основу цієї діяльності становлять ключові міжнародно-правові документи, вже згадані попередньо. Водночас у цих міжнародних актах основна увага зосереджена переважно на матеріальних об'єктах спадщини, тоді як питання охорони нематеріальної культурної спадщини лише частково згадується або залишається на периферії державного регулювання [44, с.58-59].

У березні 2019 року внаслідок плідної співпраці Міністерства культури та стратегічних комунікацій України та компанії Google було продемонстровано на загал спільний проєкт «Автентична Україна: нематеріальна культурна спадщина» . Цей проєкт створено у вигляді унікального веб-ресурсу, що покликаний сприяти висвітленню усіх векторів діяльності НКС, та ознайомлювати користувачів з усього світу зі скарбами

нашого народу: звичаями, обрядами, традиціями, елементами виконавського мистецтва, традиційними ремеслами, знаннями та практиками, що поглиблено вивчали природу та всесвіт. Також у цей проєкт додано стислий опис кожного напрямку діяльності, розширена інформація про Національний перелік об'єктів та елементів нематеріальної культурної спадщини України [51, 21].

Програма Всесвітньої спадщини вважається однією із основних ініціатив, що були сформовані завдяки ЮНЕСКО. Ключова діяльність цієї ініціативи спрямована на захист об'єктів культурної та природної спадщини, що несуть собою виняткову цінність. До даного списку внесено лише вісім об'єктів, що розташовані на території України, серед яких стародавнє місто Київ, геодезична дуга Струве, історичний центр Львова, первісні букові ліси Карпат, дерев'яні церкви карпатського регіону, резиденція митрополитів Буковини та Далмації у Чернівцях, стародавнє місто Херсонес Таврійський та його хора у м.Севастополі (у т.о. Криму), історичний центр та порт Одеси.

Проте у країнах ЄС наразі нараховано понад 400 об'єктів, внесених до Всесвітньої спадщини, серед яких найвідомішими є історичний центр Праги (Чехія), Версальський палац (Версаль, місто у Франції) та Акрополь у Афінах (Греція). Дані елементи культурної спадщини допомагають залучати туристів та підвищувати авторитет країни завдяки різноманіттю туристичних атракцій [5].

Важливим напрямком у становленні міжнародної політики у сфері охорони НКС стало започаткування двох ключових програм : «Живі скарби людства» (1933 р.), «Проголошення шедеврів усної та нематеріальної спадщини людства» (1997 р.). Ці ініціативи стали вагомими кроками у формуванні глобального підходу до визнання та підтримки носіїв нематеріальної спадщини. У 2000 р. держави-члени ООН вперше подали досє з номінаціями конкретних елементів, які претендували на статус «шедеврів» НКС людства [44, с.60].

Під егідою ЮНЕСКО було започатковано та реалізовано велику кількість міжнародних програм та ініціатив, спрямованих на досягнення цілей

сталого розвитку, поширення якісної освіти та її доступності для усіх верств населення, підтримку вільного вираження думок, вдосконалення медіаграмотності. Ці ініціативи покращують партнерство між країнами-союзниками, громадянським суспільством та науковими спільнотами [32,28].

- *Програма «Людина та біосфера» (МАН)* є міжурядовою науковою програмою, що поєднує у своїй діяльності природничі та соціальні науки, задля покращення взаємозв'язку між людьми та середовищем у якому вони функціонують. Ключовим поштовхом до створення вищезгаданої програми постало питання захисту природних і керованих екосистем та збереження біорізноманіття від наслідків людської життєдіяльності. Як наслідок було створено 759 біосферних заповідників у 136 країнах світу, що сприяють природо-людській гармонії;
- *«Пам'ять світу»* взяла за обов'язок проведення заходів зі збереження світової документальної спадщини, особливо звертаючи увагу на регіони, які постраждали внаслідок природних катаклізм та збройних конфліктів, надаючи до неї універсальний та рівноправний доступ;
- *Програма «Міста, що навчаються»* просуває у маси ідею культури та потреби навчатися протягом усього життя, шляхом вдосконалення якості навчання та сучасних технологій які використовуються у процесі навчання; ефективно залучає ресурси задля поліпшення інклюзивного навчання – для освітян як базової, так і вищої освіти;
- *Ініціатива «Асоційовані школи ЮНЕСКО» (ASP net)* спрямована на створення мережі сучасних освітніх закладів, що завдяки мирній та взаємовигідній співпраці, ініціюють суттєві трансформаційні зміни в освітніх процесах та спонукають викладачів з усього світу адаптовувати якість навчальних процесів відповідно до умов глобалізованого світу;
- *«Світова спадщина»* зосереджена на охороні об'єктів культурної та природної спадщини, що становлять для людства унікальну та

виняткову цінність; інша програма, за схожим змістом *«Світова спадщина : освітня програма»* спрямована ознайомити молодь із елементами нашої спадщини, та спонукати їх до подальшого збереження та бережливого ставлення;

- *«Світова спадщина: морська програма»* сконцентровує свою діяльність на охороні та подальшому збереженні особливо цінних морських об'єктів;
- *Міжнародна програма розвитку комунікації (IPDC)* фокусується на розвитку медіа та приділяє особливу увагу свободі преси у країнах, що розвиваються та країнах, що перебувають у конфліктних та постконфліктних ситуаціях;
- *Ініціатива «Вища освіта»* спрямовує основні ресурси аби забезпечити доступність першокласної вищої освіти для всіх, також концентрує увагу на інклюзивності, визнанні усіх кваліфікацій та належного забезпечення якості освіти [35].

Окрім ЮНЕСКО, функції з охорони НКС також реалізуються низкою міжурядових структур у межах системи ООН. Серед них варто виокремити Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ), яка у 1998-1999 роках реалізувала дев'ять спеціалізованих місій, спрямованих на вивчення потреб спільнот – носіїв традиційних знань у контексті питань, пов'язаних із правами інтелектуальної власності. Важливим результатом цієї діяльності стало створення у 2000 році Міжурядового комітету з питань інтелектуальної власності, генетичних ресурсів, традиційних знань і фольклору, рішення про який було схвалено на Генеральній асамблеї ВОІВ [44, с.60].

2.2 Законодавчі та інституційні механізми збереження нематеріальної спадщини в Україні

На сьогодні важливим фактором результативної культурної дипломатії для України є занесення автентичних традицій до Міжнародних списків

нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО. Також це підтримує процес активної популяризації культури у світі з метою подальшого захисту від імовірних загроз з боку агресора [4].

Численна кількість діячів науки та інших дисциплін досліджували у своїх монографіях механізми захисту культурної спадщини [33,115-117]. Науковий аналіз та поглиблене вивчення питань охорони культурної спадщини в Україні та закордоном здійснювали такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як О.Гавриленко, Ю.Волошин, Т.Мазур, Ю.Опалько, В.Шаповал, М.Биков, С.Кот [2]. В.Литвиненко охоплював спектр правових та інституційних механізмів збереження КС, К.Поливач у своїх працях проводила аналіз культурної спадщини в якості цілей сталого розвитку України [33,с.115-117]. Такі вчені, як Г.Боряк, Г. Денисенко, П.Нора, Ю.Опалько та П.Скрипник зосереджували увагу на проблемах підтримки автентичності та охорони пам'яток [2]. Н.Чорна, А.Мадей, В.Максимов, С.Заремба, Т.Катаргіна, О.Дутчак, Ю.Бережна та В.Горбик вважаються провідними українськими дослідниками у сфері управління НКС, а саме у поглибленому аналізі її державно-громадських, історичних та нормативно-правових аспектів [36,с.100]. Незважаючи на широкий спектр питань та проблем, які були охоплені вітчизняними та іноземними науковцями у ході опрацювання, специфіка управлінських підходів у галузі охорони історико-культурного фонду держави залишається малодослідженою, особливо зважаючи на сучасні реалії та активну російську агресію проти всього українського [33].

Охорона НКС в Україні здійснюється на основі поєднання міжнародно-правових зобов'язань держави та національного законодавства. У 2008 році Україна ратифікувала Конвенцію ЮНЕСКО про охорону НКС. В ухваленому у 1992 році Законі України про «Основи законодавства України про культуру» чітко проглядається тема самобутності та народних звичаїв. У той час розпочалася тотальна переоцінка важливості традиційної культури, відкидаючи усі негативні наративи чи спотворення. У вищезгаданому

документі наголошено на збереженні та розвитку національно-культурної самобутності [14, с.82].

Відповідно до офіційних джерел, з 14 травня 1954 року Україна є постійною учасницею Конвенції про захист культурних надбань та цінностей у випадку ймовірних збройних конфліктів. Зазначений міжнародний правовий акт покладає зобов'язання на Високі Договірні Сторони ще у мирний час вжити належних заходів задля повноцінного забезпечення охорони та збереження культурних об'єктів, котрі можуть постраждати внаслідок збройного конфлікту. У разі війни або конфлікту на Україну накладаються правові обов'язки забезпечувати належну охорону усім пам'яткам культури. Співпраця з ЮНЕСКО, Міжнародною радою музеїв та іншими глобальними організаціями суттєво впливає на охорону в умовах війни, а миротворчі місії згодом можуть позитивно вплинути на процеси повернення або обміну незаконно викрадених елементів з території іншої держави [33, с.117].

У внутрішньому правовому полі охорона НС регулюється, передусім, Законом України «Про охорону культурної спадщини», котрий закладає загальні принципи державної політики у сегменті охорони культурних цінностей та переважно зосереджений на матеріальних об'єктах. Доповненням до нього є низка підзаконних актів, серед яких важливу роль відіграє Порядок ведення Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України (затверджений наказом Міністерства культури та стратегічних комунікацій України від 2018 року), що визначає процедури подання, експертного оцінювання та включення об'єктів до національного реєстру.

Розвиток НКС в Україні та її охорона наразі становлять один із пріоритетних напрямків державної культурної політики, що орієнтована на популяризацію та інтеграцію традиційних культурних практик у сучасне суспільне середовище. Цей процес є водночас проявом зростаючого інтересу українського населення до національної культурної ідентичності та результатом цілеспрямованої підтримки з боку держави, що реалізується в

процесі впровадження відповідної нормативно-правової бази, різноманітних проєктів та програмних ініціатив. Сукупність цих механізмів сприяє ефективному регулюванню сфери нематеріальної спадщини та формуванню довгострокових стратегій її збереження і розвитку [4, с.191].

Динамічне оновлення Національного переліку елементів НКС України засвідчує послідовну інституційну та суспільну увагу до процесів збереження та популяризації традиційної культури. Особливо інтенсивне поповнення переліку спостерігається в умовах воєнного часу : від початку повномасштабної збройної агресії РФ до нього було внесено 77 нових елементів. Війна актуалізувала потребу в осмисленні та відтворенні національної культурної ідентичності, значущим компонентом якої виступає саме нематеріальна спадщина [28,29].

Міністерство культури та стратегічних комунікацій України відіграє визначальну роль у формуванні концептуальних засад і реалізації політики в сфері управління НКС на державному рівні. МКСК виступає центральним органом влади, що несе відповідальність за координацію заходів щодо збереження та популяризації нематеріальної спадщини, розвитку музейної справи, відновлення історико-культурних традицій [4,с.191]. При Міністерстві культури та стратегічних комунікацій України діє Експертна рада з питань НКС – консультативний орган, що здійснює фаховий розгляд і надає рекомендації щодо включення або виключення елементів до Національного переліку. Її склад формується з представників наукових установ, закладів культури, регіональних органів влади, професійних об'єднань та громадських організацій, які опікуються охороною нематеріальної спадщини [47]. Зокрема, до ради входять фахівці з Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т.Рильського НАН України, Інституту культурології НАМ України, Українського центру культурних досліджень, Національної спілки майстрів народного мистецтва України, а також представники профільних департаментів обласних державних адміністрацій та експерти-практики з традиційної культури [4, с.191].

Серед сучасних ініціатив, спрямованих на популяризацію та цифрове збереження елементів української культурної спадщини, важливе місце посідає проект «Автентична Україна», що реалізується за участі Міністерства культури та стратегічних комунікацій України. Проект передбачає створення інтерактивного онлайн-середовища, у межах якого за технічної підтримки компанії Google Україна розгорнуто віртуальний культурний простір із цифровими колекціями. Наразі до нього включено 19 елементів НКС з національного переліку, що налічує понад 1000 позицій [37].

Окремим напрямком цифрової презентації нематеріальної спадщини є діяльність Українського центру культурних досліджень, який ініціював створення віртуального музею, що на даний момент функціонує на платформі Facebook. Цей музей виконує роль інтеграційного майданчика для культурних ініціатив, сприяє популяризації традиційної культури та підтримує процеси цифрової трансформації у сфері культури [4].

2.3 Важливість використання цифрових технологій та інноваційних інструментів для популяризації

Нематеріальна культурна спадщина виступає каталізатором розвитку локального підприємництва, поєднуючи культурний компонент із туристичною привабливістю та можливостями креативного бізнесу. Визнання елементів НКС, зокрема через включення до списку ЮНЕСКО, сприяє зростанню економічної цінності пов'язаних із ними ремесел і практик, активізує виробництво автентичних товарів і послуг. Такий ресурс стає основою для розвитку креативних індустрій, що, у свою чергу, стимулює економічне відновлення регіонів, створення нових робочих місць та залучення інвестицій. Поширення традицій через фестивалі, цифрові платформи й туристичні маршрути не лише розширює ринки, а й посилює культурну впізнаваність України на міжнародному рівні [4, с.193].

Українська культурна спадщина перебуває у надзвичайно вразливому стані. Під загрозою не лише окремі об'єкти та пам'ятки, а й цілісність

культурного і природного середовища, що безпосередньо впливає на якість життя. Ситуація особливо загострилася у 2022 році внаслідок повномасштабного вторгнення Росії, що спричинило значні втрати у сфері культури [39, 31].

У цьому контексті збереження, осмислення та поширення національного культурного надбання набуває стратегічного значення для державної культурної політики, особливо в умовах збройного конфлікту. Проблеми захисту як матеріальної, так і нематеріальної спадщини давно є предметом суспільного й наукового дискурсу, оскільки пов'язані з необхідністю упередження незворотних змін – як унаслідок фізичного старіння, так і через відсутність системного підходу в управлінні культурною сферою.

З огляду на трансформації сучасного інформаційного суспільства, цифрові технології відкривають нові можливості для архівування, представлення та доступу до культурних ресурсів. Процеси цифровізації розглядаються як один з ефективних інструментів збереження культурної ідентичності в умовах кризи [12, с.213].

У 2019 році Офіс культурних інновацій, створений громадськими організаціями спільно з державними й приватними партнерами, ініціював один із перших масштабних цифрових проєктів у сфері культурної спадщини. Передбачалося повне оцифрування музейних, освітніх і культурних колекцій. За словами співзасновника Романа Кирданова 2020 рік мав стати початком «тотальної цифровізації» колекцій, що зберігаються в музеях, закладах освіти, культури та науки. Проте, за три роки реалізувати задум не вдалося.

У 2022 році Міністерство культури та стратегічних комунікацій України оголосило про запуск проєктів зі створення онлайн-реєстру архітектурної та археологічної спадщини та цифрової платформи для обліку нерухомих культурних об'єктів [12, с.215].

Одним із провідних суб'єктів у сфері модернізації архівних та бібліотечних фондів є компанія «Архівні інформаційні системи», яка з 2005 року займається впровадженням цифрових технологій у практику роботи

архівів та бібліотек. Компанія забезпечує лише технічну підтримку, а й підвищення ефективності роботи архівних установ, роблячи культурну та документальну спадщину доступнішою для усіх верств населення. Її діяльність охоплює :

- Оцифрування документальних ресурсів і створення цифрових копій архівних колекцій;
- Впровадження ІТ-рішень для довготривалого зберігання даних відповідно до міжнародних стандартів;
- Розробку програмного забезпечення для презентації контенту онлайн та автоматизації внутрішніх процесів установ;
- Реалізацію власних проєктів, спрямованих на онлайн-доступ до національних інформаційних ресурсів [45,с.54].

Показовим прикладом успішної цифрової ініціативи у сфері культурної спадщини є проєкт, підтриманий Українським культурним фондом у 2022 році, що передбачав створення апаратно-програмного комплексу для електронного обліку музейних об'єктів. У межах цієї програми здійснено оцифрування колекції Рівненського обласного краєзнавчого музею. Серед найцінніших експонатів, доступних у цифровому форматі, - Почаївське «Євангеліє» 1780 року, що є найбільшим за форматом українським стародруком, а також Острозька Біблія 1581 року – перший повний переклад Святого Письма українською мовою. Оцифровані видання, що мають виняткову історико-культурну вартість, розміщені у відкритому доступі на офіційному вебресурсі музею [12, 40].

У межах актуалізації цифрових практик у сфері культурної спадщини заслуговує на увагу спільний проєкт Національного музею у Львові імені Андрея Шептицького та онлайн - платформи V-Art — NFT-колекція «Альтернативні виміри» (2022). Уперше в музейному просторі було представлено цифрові версії рідкісних мистецьких творів, зокрема українських народних гравюр різних історичних періодів. Виставка відбувалася у форматі віртуального туру з використанням VR-шоломів, що

дало змогу презентувати роботи, які зазвичай не експонуються через фізичну вразливість до світла, вологи або брак умов зберігання. Частину прибутку від реалізації NFT-моделей музеї спрямовує на відновлення культурних інституцій, пошкоджених внаслідок воєнних дій [12, с.216].

Одним із сучасних засобів популяризації музейної справи є віртуальні музеї та 3D-тури. Для створення таких проєктів використовують фотограмметрію, яка дозволяє будувати тривимірні моделі на основі фотографій або відео. Ці технології також застосовуються для оцифрування архітектурних об'єктів.

В Україні прикладом такого підходу є віртуальні музеї, присвячені Г.Сковороді, а також VR-музей на Чернігівщині, який демонструє наслідки воєнних руйнувань.

3D-моделювання також використовується для створення електронних каталогів, де оцифровують об'ємні об'єкти – кераміку, скульптури, зброю.

Інтерактивні ігрові рішення (мобільні додатки, квести, вікторини) допомагають зробити експозиції цікавішими для дітей і підлітків. Серед таких рішень – мобільні гіді з використанням доповненої реальності (AR), що поєднує зображення реального об'єкта з цифровим доповненням. Це дозволяє, наприклад, побачити анімовану реконструкцію експонату або дізнатися про його автора в інтерактивній формі [6, с.91-93].

AR реалізується через маркерні та без маркерні технології. У Львові прикладом маркерної системи була тимчасова експозиція у форматі доповненої реальності, а безмаркерну – на основі GPS – застосовано у віртуальному гіді по Опішні, розробленому Харківською державною академією культури. У цій моделі додаток реагує на геолокацію і працює лише в межах певної території, на відміну від QR-кодів, що функціонують автономно [6, с.92].

У сфері історико-культурної спадщини технології доповненої реальності активно впроваджує українська компанія Skeypon. Серед її розробок – AR –картки з відомими пам'ятками міст України. За допомогою

мобільного додатку користувач може побачити 3D-модель об'єкта, дізнатися про його автора та історію створення.

Подібні додатки також застосовуються у музейній справі. Наприклад, «Віртуальний ЛітМузей» створено на основі експозицій Харківського літературного музею, а Track Holodomor History популяризує тему одо моруору у форматі цифрової взаємодії [41, 50].

Віртуальна реальність (VR) вже використовується в Україні – зокрема, у фортеці Тустань та музеї історії Дніпра, де відвідувачі можуть зануритися в 3D-простір експозицій. Такі технології не лише роблять музей цікавішим для молоді, а й можуть стати основою розвитку віртуального туризму, який дає змогу побачити віддалені або зруйновані об'єкти без фізичної присутності.

Цифрові інструменти також дають змогу створювати електронні каталоги та сприяють збереженню, презентації й популяризації культурної спадщини серед широкої аудиторії – як в Україні, так і за її межами [4, с.93].

Серед актуальних ініціатив із захисту культурної спадщини України варто виокремити проєкт «Backup Ukraine», який надає змогу кожному долучитися до цифрового збереження пам'яток. За допомогою застосунку Polysam користувачі можуть створювати 3D-моделі будівель, об'єктів архітектури та монументів, що опиняються під загрозою руйнування. Додаток підтримує 3D-сканування з використанням мобільного телефону, цифрової камери чи дрона, після чого створені моделі зберігаються в онлайн-архіві [53, 41].

На відміну від традиційних методів, які вимагали спеціальної техніки й підготовки, Polysam робить технологію доступною для всіх – безкоштовно і без необхідності професійного навчання, відкриваючи нові можливості для залучення громадськості до збереження національного надбання [53].

Серед найбільш масштабних ініціатив у сфері цифровізації культурної спадщини на рівні Європейського Союзу вирізняється платформа Europeana – інтегрований онлайн-ресурс, що об'єднує мільйони об'єктів із колекцій європейських музеїв, архівів, бібліотек та інших установ. На глобальному рівні

до провідних цифрових проєктів належать Google Arts & Culture та Culture Project, ініційовані Google Cultural Institute. Вони забезпечують вільний доступ до цифрових репрезентацій культурно значущих артефактів і мистецьких об'єктів з різних країн світу для користувачів у відкритому онлайн-середовищі [23, с.9].

Europeana активно залучена до підтримки цифрової культурної спадщини України. Серед ключових напрямків – співпраця з ініціативами SUCNO («Врятуймо українську культурну спадщину онлайн») та SUM («Врятуймо пам'ятки України»), що займаються цифровим збереженням культурних об'єктів під час війни [22, с.66-69].

З метою координації зусиль було створено Робочу групу з підтримки цифрової спадщини України, відкрите об'єднання учасників екосистеми Europeana, які сприяють впровадженню колективних ініціатив на підтримку українського культурного сектору.

Однією з найпомітніших гуманітарних ініціатив стала програма «Ноутбуки для України», реалізована за участі Європейської Комісії та Міністерства цифрової трансформації. Вона забезпечила школи, лікарні та держустанови в постраждалих регіонах необхідною технікою – ноутбуками, планшетами й смартфонами – для підтримки зв'язку.

Europeana також підтримує інноваційні підходи на перетині культури й технологій. У 2023-2024 роках у межах Хататону (організованого Digitising Space і House of Europe) засновано премію Europeana Digital Heritage.

- 2023 рік – перемога ГО «Спогади України» з проєктом цифрових меморіалів на основі воєнних історій;
- 2024 рік – нагорода «QIRI'M Young» за проєкт зі створення цифрової платформи для збереження кримськотатарської мови [52].

Розділ 3. Організація подій та проєктів як інструмент для популяризації нематеріальної спадщини.

3.1 Аналіз успішних проєктів збереження нематеріальної культурної спадщини в Україні.

Збереження НКС є одним із ключових завдань сучасної гуманітарної політики України, зважаючи на нові глобалізаційні виклики і воєнну загрозу. В останні роки державою було проведено низку проєктів, спрямованих на ідентифікацію, документування та популяризацію традиційних знань, обрядів, ремесел і мистецьких практик. Ці ініціативи демонструють ефективність співпраці між органами влади, науковими установами, культурними закладами та громадськими організаціями, що функціонували як на національному, так і на регіональному рівнях. У цьому підпункті розглядаються найбільш успішні приклади збереження НКС в Україні, зокрема в контексті локальних практик Івано-Франківської області, що можуть слугувати моделлю для подальших культурних стратегій.

Фестиваль Коляда на Майзлях є однією з найяскравіших культурно-мистецьких ініціатив Прикарпаття, покликаною сприяти збереженню, відродженню та популяризації традицій різдвяного обрядового співу. Захід об'єднує творчі колективи з різних регіонів України та з-за кордону задля презентації автентичних колядок, щедрівок, духовних пісень співів, а також новітніх інтерпретацій різдвяного вокально-хорового мистецтва. Фестиваль виступає платформою для культурного обміну, збагачення духовної традиції та розширення міжрегіонального діалогу через мистецтво.

Назва фестивалю пов'язана з мікрорайоном Майзлі в Івано-Франківську, де розташований Храм Царя Христа УГКЦ. Саме цей храм є духовним і організаційним осередком події, що щороку об'єднує парафіяльні хори, фольклорні ансамблі, камерні й народні колективи навколо спільної мети –

вшанування різдвяної спадщини як невід'ємної складової української ідентичності.

Провідну роль у підтримці та розвитку проєктів, спрямованих на збереження та популяризацію НКС відіграє Український культурний фонд (УКФ).

Ключові напрями підтримки УКФ у сфері нематеріальної культурної спадщини :

- Програма «Культурна спадщина» : спрямована на підтримку проєктів, які зосереджуються на дослідженні, збереженні, відновленні, захисті та популяризації української культурної спадщини. Особлива увага приділяється ініціативам, що сприяють зміцненню української ідентичності та формуванню спільних цінностей суспільства.
- Програма «Культура. Регіони»: спрямована на підтримку культурних ініціатив у регіонах України, зокрема в громадах, які зазнали впливу війни. Метою є сприяння розвитку культурного життя на місцевому рівні та відтворення культурної спадщини в регіонах.
- «Кобзарство: Епічна традиція» : проєкт, що спрямований на збереження та популяризацію унікальної НКС України – традицій кобзарства. В рамках даної ініціативи створено веб-сайт з аудіо та відеоматеріалами, що відображають цю традицію.
- «Пізнай мистецтво через гру: віртуальний квест «Світ Катерини Білокур» » - інтерактивний проєкт, який дозволяє користувачам ознайомитися з творчістю видатної української художниці через віртуальний квест.
- «Сарцевич: віртуальне повернення луцького генія наївного мистецтва» : основна діяльність зосереджена довкола творчості луцького художника Сарцевича у віртуальному просторі, водночас сприяючи збереженню та популяризації його мистецтва.

- «Stezha: Таємниці Товтр» : досліджує та популяризує культурну спадщину Товтр через створення цифрових продуктів та інтерактивних матеріалів [46].

«Карпатський культурний шлях» (Carpathian Cultural Route) є міжнародною ініціативою, що реалізується з метою збереження, промоції та сталого використання об'єктів культурної спадщини в межах Карпатського регіону. Проєкт фінансується в рамках програми Європейського інструменту сусідства та є частиною транскордонного співробітництва між Україною та Румунією. Уся діяльність спрямована на розширення участі місцевого населення в збереженні спадщини, розвиток етнотуризму та міжкультурного діалогу у прикордонному регіоні. В українській частині проєкт координується за участі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Івано-Франківської обласної ради, а також туристично-культурних установ регіону [16].

Провідною метою ініціативи є створення єдиного культурного маршруту, який охоплює понад 40 об'єктів нематеріальної та матеріальної культурної спадщини в Івано-Франківській, Закарпатській та Чернівецькій областях. До маршруту включені старовинні дерев'яні церкви, музеї, ремісничі майстерні, місця збереження традиційної кухні, фольклору та релігійної культури.

У межах вищезгаданого проєкту було створено :

- інтерактивну мапу культурного маршруту;
- віртуальні тури та мобільний застосунок для туристів;
- програми популяризації нематеріальної спадщини місцевих громад;
- навчальні тренінги для локальних гідів та фахівців культури.

У 2022 році традицію приготування яворівського пирога було офіційно включено до Національного переліку елементів НКС України, що свідчить про її визнання як важливої складової гастрономічної культури регіону.

Приготування яворівського пирога є традиційною кулінарною практикою Західної України, що передається з покоління в покоління. Цей пиріг

вирізняється особливою рецептурою – начинкою з гречки, картоплі, цибулі та вершкового масла в поєднанні з прісним тістом, деякі господині можуть додавати домашній сир або зелень. Цей пиріг готують на свята, родинні зібрання чи поминальні обіди, що робить цю традицію культурно-унікальною не лише своєю рецептурою, а й соціальним та ритуальним значенням.

Спільними зусиллями місцевих краєзнавців, фольклористів, представників органів влади та освітніх закладів в результаті численних етнографічних досліджень та шляхом фіксації автентичних рецептів було реалізовано ініціативу щодо збереження культури приготування яворівського пирога.

Міжнародна солідарність і підтримка наразі є не просто жестом – а засобом виживання. Особливо зважаючи на те, що росія нищить інфраструктуру, оселі, культурні об'єкти та цілеспрямовано привласнює українські мистецькі надбання, а найціннішого ресурсу, необхідного для спротиву та відновлення – людей, часу та коштів – з кожним днем стає менше і менше. Тому важливо акцентувати увагу на ініціативах, що допомагають містам та селищам зберегтися та відродитися, що повертають зміст, важливий для національної пам'яті та світового спадку.

Цікавою ініціативою, що продовжує функціонувати завдяки підтримці іноземних партнерів та фондів – «Тисячі дверей Одеси», займаються реставрацією старовинних дверей та фасадів історичних будівель міста з 2019 року. Заснована Костянтином Ємельяновим і Александром Левицьким спільно з ГО «Архітектура Одеси», за технічний бік робіт відповідає реставратор Костянтин Краєв.

Проект не лише займається практичною реставрацією, а й формує нову культуру збереження архітектурного середовища : команда створює мапу історичних дверей, архівує креслення, проводить облік об'єктів, веде просвітницьку роботу серед жителів. Важливу роль у розширенні діяльності відіграла ГО «Центр проектних ініціатив «ДІРЕКТ» ». Ініціатива здобула підтримку Програми ЄС «Фонд громадянського суспільства Східного

партнерства», що реалізується під координацією ірландської організації GDSI Ltd. Метою програми є посилення громадянського сектору в країнах регіону, зокрема у сфері охорони культурної спадщини [9].

Волонтерський проєкт «Дерев'яне мереживо Чернігова» був заснований у 2018 році, у зв'язку з ймовірною загрозою зникнення такого виду спадщини, як дерев'яне мереживо – декоративні елементи фасадів : різьблених лиштв, карнизів, віконниць та сандриків, виконаних із дерева. Таке оздоблення є характерною рисою історичної забудови Чернігівщини кінця XIX – початку XX століття. Ініціатором та координатором є Станіслав Іващенко, навколо якого об'єдналося кількадесят учасників, що системно займаються документуванням і захистом дерев'яної архітектури регіону. Команда проводить дослідження, створює фото- та відео архіви, вивчає історії будинків та їх власників, організовує відновлення фасадів, і крім цього ще й активно популяризує тему через публічні заходи та медіа.

У 2023 році проєкт отримав фінансування від польської фундації EID Ukraine, яка самостійно звернула увагу на ініціативу й запропонувала подати заявку на грант. За словами Іващенко, головний виклик – це байдужість суспільства до спільної спадщини. Вирішення проблеми він вбачає у партнерстві : чим ширша спільнота однодумців, тим більше фасадів можна врятувати – завдяки правильному розподілу завдань, експертній підтримці та ефективнішому використанню ресурсів – як трудових, так і фінансових [9].

3.2 Перспективи розвитку соціокультурного менеджменту для забезпечення сталого збереження культурної спадщини

Культурна сфера впродовж XX століття зазнавала значної економізації та комерціалізації, що зумовило потребу у формуванні нових моделей її розвитку. Культура не може функціонувати незалежно від економіки, тому що виробництво та поширення мистецьких й інформаційних продуктів потребують відповідних ресурсів та відповідних економічних механізмів.

В умовах постійної глобалізації зростає актуальність осмислення ринкових процесів у сфері культури. Ринками культури слугують системи обміну результатами творчої діяльності на платній основі. Сюди входять : образотворче мистецтво, дизайн, архітектура, виконавські практики (театр, музика, танець), а також сюди можна віднести продукти медіа – фільми, телепрограми, книги, цифрові записи, відеоігри. До комерціалізованої культурної продукції все частіше відносять і блоги – мікроформати, що поступово набирають розмаху та трансформуються в джерела прибутку й беруть активну участь у формуванні нового культурного простору маючи безпосередній вплив на населення [34, с.43].

У сучасних умовах глобалізації, цифровізації та соціальних трансформацій розвиток соціокультурного менеджменту відіграє ключову роль у забезпеченні сталого збереження культурної спадщини. Культурна спадщина, як матеріальна, так і нематеріальна, є невід’ємною частиною ідентичності нації, джерелом соціальної згуртованості та потенціалом для економічного зростання через розвиток культурного туризму й креативних індустрій. Водночас вона зазнає серйозних викликів, пов’язаних із урбанізацією, деградацією середовища, змінами клімату, недостатнім фінансуванням та низьким рівнем громадської залученості. У цьому контексті соціокультурний менеджмент постає як інноваційна сфера управлінської діяльності, здатна об’єднати інтереси держави, місцевих громад, бізнесу та культурних інституцій для створення ефективної системи охорони та використання культурної спадщини.

Для успішного управління соціокультурними інноваціями необхідно розпочати із детального аналізу поточної соціокультурної ситуації в конкретній сфері чи регіоні. Це передбачає збір інформації про культурні традиції, доступність технологій для усього населення, активність громади у культурних ініціативах. Згідно з проведеним аналізом можна сформулювати уявлення про пріоритети у культурному розвитку, особливо тим, що стосуються технологічних змін та процесів глобалізації.

Наступним важливим кроком є формування партнерства між основними учасниками управлінського процесу : державними установами, культурними організаціями, навчальними закладами, представниками місцевих громад та медіа-компаніями. Це сприятиме успішному узгодженню стратегій та розробці об'єднаних програм підтримки локальних культурних ініціатив. Необхідно також розвивати інклюзивний підхід шляхом залучення людей з різних соціальних груп, аби ухвалити спільне рішення та врахувати думки та потреби усіх [17, с.180].

У сучасних умовах розвитку суспільства соціокультурний менеджмент набуває особливої актуальності як ефективний інструмент збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини. У контексті організації подій та проєктів саме соціокультурний менеджмент забезпечує стратегічне планування, міжсекторальну взаємодію та залучення громадськості до збереження традицій, обрядів, знань і навичок, що формують основу культурної ідентичності. Зважаючи на загрози глобалізації, урбанізації, втрати автентичності й комерціалізації культури, надзвичайно важливим є переосмислення підходів до управління культурними процесами з урахуванням принципів сталого розвитку.

У 2023 році Український культурний фонд (УКФ) презентував Стратегію на 2024-2027 роки, де головним пріоритетом майбутньої діяльності було визначено важливість та необхідність збереження автентичності та безперервності культурної спадщини. Згідно з результатами проведеного опитування, 62,3 % респондентів вважають цей вектор першочергово важливим. Стратегія передбачає фінансування проєктів, безпосередньо спрямованих на відновлення пошкоджених об'єктів культурної інфраструктури та підтримку НС.

Актуальні виклики у культурній галузі, у розв'язанні яких допоможе прийняття стратегії :

- непослідовна культурна політика, через те що тривалий час Україна функціонувала без чіткої стратегії розвитку культури;

- кадровий дефіцит, що значно загострився через повномасштабну війну, не вистачає кваліфікованих кадрів, втрати людського капіталу становлять 27%;
- нерівномірний доступ до культурних послуг у різних регіонах країни;
- фінансова нестабільність галузі;
- культурний та креативний сектор діяльності є малоконкурентноспроможними та недостатньо інтегровани у глобальний ринок;
- низький рівень цифровізації, що зумовлено повільними адаптаційними процесами культурної сфери до прогресуючих цифрових змін [24].

У 2025 році Міністерство культури та стратегічних комунікацій України оприлюднило нову стратегію розвитку культури до 2030 року, яка акцентує увагу на трьох основних аспектах : збереження, розвиток та поширення культурної спадщини. Також затверджено операційний план її реалізації на 2025-2027 роки. Ухвалення стратегії до кінця березня було однією з вимог проекту Ukraine Facility. Період розробки стратегії тривав протягом кількох місяців і консультації щодо роботи над документом проводилися за участі понад 770 представників громадянського суспільства, аналітичних центрів, закладів культури, освіти, науки та міжнародних організацій.

На місцевому рівні активно розвиваються проекти, спрямовані на захист та передання наступним поколінням нашої культурної спадщини. У Львові продовжують реалізацію програм з реставрації історичних будівель та популяризації культурних традицій. Такі невеликі кроки демонструють ефективність співпраці між місцевою владою, громадськістю та бізнесом у сфері культурного менеджменту. Ініціатива «Збереження української культурної спадщини в цифровому форматі» зосереджена на створенні цифрових копій культурних об'єктів та їхнє представлення в онлайн-просторі [34].

Організація подій, фестивалів, освітніх кампаній, майстер-класів і культурних проєктів може стати не лише засобом презентації нематеріальної спадщини, але й механізмом її реального збереження через активне залучення місцевих спільнот. У цьому контексті соціокультурний менеджер виконує роль посередника між державними органами, закладами культури, носіями традицій та громадянським суспільством. Ефективна організація подій дозволяє створити інклюзивне середовище для передачі знань і досвіду між поколіннями, стимулює інтерес до традиційної культури серед молоді та сприяє формуванню позитивного культурного іміджу регіонів.

Важливим перспективним напрямом є цифровізація нематеріальної спадщини, яка дозволяє документувати, архівувати та поширювати культурні практики за допомогою цифрових технологій. Насамперед, створення онлайн-платформ, інтерактивних виставок, відеобаз з традиційними піснями, танцями, ремеслами значно розширює аудиторію споживачів культурного продукту та створює додаткові можливості для розвитку проєктів у партнерстві з міжнародними організаціями.

Окрім того, організація культурних подій як інструмент популяризації спадщини повинна базуватися на принципах сталості: екологічна відповідальність, соціальна інклюзія, економічна доцільність. Залучення громад до планування й реалізації таких подій не лише посилює ефект збереження, а й формує нову якість культурного менеджменту — відкритого, діалогічного й орієнтованого на розвиток локального культурного потенціалу. Таким чином, перспективи розвитку соціокультурного менеджменту у сфері нематеріальної спадщини пов'язані з інноваційними методами комунікації, активним залученням громади, міждисциплінарним підходом та інтеграцією культурних ініціатив у ширший контекст сталого розвитку [34].

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження проблематики соціокультурного менеджменту як механізму збереження нематеріальної культурної спадщини України сформульовано низку теоретичних та практичних висновків, що узагальнюють основні положення дипломної роботи.

У процесі дослідження літературних джерел, правових основ і наявних теоретичних концепцій було встановлено, що соціокультурний менеджмент, як наукова та прикладна дисципліна, об'єднує управлінські, культурологічні, соціологічні та комунікаційні аспекти організації культурної діяльності. У сфері нематеріальної культурної спадщини соціокультурний менеджмент відповідає за координацію дій між державними, громадськими та місцевими ініціативами, спрямованими на збереження, передачу та переосмислення традиційних культурних форм.

Методологічною основою ефективного менеджменту у цій сфері вважаються принципи інклюзивності, міждисциплінарності та децентралізації управлінських структур, а також застосування гуманітарного підходу у сфері культурної політики, що підтримує активну участь громади у збереженні власної культурної ідентичності.

Також було проаналізовано практики збереження НКС як в Україні, так і на міжнародному рівні, що підтвердило еволюцію підходів від пасивного захисту до активної взаємодії зі спадщиною через освіту, цифрові технології, співтворчість громад, а також включення в культурні та економічні процеси регіонів.

В Україні важливе значення в цьому контексті має реалізація норм Конвенції ЮНЕСКО 2003 року, інтеграція елементів нематеріальної культурної спадщини в національні та міжнародні списки, а також підвищення ролі місцевих громад у процесах самоідентифікації та передачі культурних традицій.

Сучасні підходи включають :

- застосування цифрових платформ для збереження, фіксації та розповсюдження даних про НКС (відео архіви, інтерактивні картографії, мультимедійні проєкти);
- залучення освітніх закладів та молоді до процесів спадковості традицій;
- створення культурного середовища, де традиції не тільки зберігаються, але й адаптуються відповідно до сучасних вимог.

У сучасному контексті охорона нематеріальної культурної спадщини виступає не тільки як культурне завдання, але й як стратегічний спосіб захисту національної ідентичності, а також як засіб протистояння культурній експансії агресора.

Емпірична частина дослідження підтвердила, що культурні заходи, такі як фестивалі, вистави, майстер-класи та перформанси, є ефективними інструментами для живої трансляції нематеріальної спадщини. Для успішної реалізації цих ініціатив необхідно використовувати комплексний підхід до їхнього планування, що включає елементи управління подіями, маркетинговими стратегіями та партнерськими відносинами з місцевими громадами, засобами масової інформації та бізнесом.

Дослідження ряду українських прикладів, серед яких «Дерев'яне мереживо Чернігова», «Тисячі дверей Одеси», фестиваль Коляда на Майзлях, «Кобзарство : Епічна традиція», «Сарцевич», «Stezha: Таємниці Товтр», «Світ Катерини Білокур» та інші ініціативи громади з охорони культури бойків, лемків і гуцулів, продемонструвало, що добре організовані та заплановані заходи сприяють не лише популяризації культурної спадщини, але також забезпечують просвітницьку, комунікаційну та інтеграційну ролі. Більше того, такі ініціативи є ключовими у процесах формування позитивного іміджу регіонів, стимулювання внутрішнього туризму та підтримки креативної індустрії.

Отже, результати дослідження свідчать про те, що соціокультурний менеджмент виступає не лише дієвим механізмом збереження НКС, але й

інструментом культурного прогресу, розвитку місцевої та національної ідентичності, а також активізації участі громад у культурній діяльності. У сучасних умовах глобальних змін, конфліктів та викликів глобалізації роль культурного менеджера в галузі нематеріальної культурної спадщини стає надзвичайно важливою – як моста між минулими традиціями та майбутніми інноваціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналіз проблем у законодавчому регулюванні збереження та управління культурною та природною спадщиною в Україні. Підготовлено експертами Всеукраїнської Мережі ОГС для підтримки громад зі спадщиною під загальною редакцією Кирила Рубановського. Івано-Франківськ, вересень-листопад 2018. С. 158. URL: https://taif.org.ua/wp-content/uploads/2019/02/Heritage_Legislation_Analyses.pdf
2. Архипова Є.О., Клевчук О.О. Державне регулювання у сфері охорони культурної спадщини України. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 13-14. С.51–57. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/7fe95070-ba3c-45e9-8536-bfe68475080d/content>
3. Бережна Ю.М. Нематеріальна культурна спадщина ЮНЕСКО : поняття, тенденції, український вимір. Географія та туризм. 2012. Вип.23. с.93-100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2012_23_18
4. Безугла Л.С., Герасименко Т.В. Державне управління нематеріальною культурною спадщиною як інструмент розвитку туристичного потенціалу. Публічне управління і адміністрування в Україні. Актуальні проблеми у сфері публічного управління. Випуск № 44. 2024. с.189-195. URL: https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2024/44-2024/44_2024.pdf
5. Безугла Л.С., Ігнат'єва С.С., Нікітін Ю.М. Внесок ЮНЕСКО у розвиток туризму в Україні та країнах європейського союзу. Журнал економіка та суспільство випуск 58, 2023 рік. С.1-6. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3334/3260>
6. Бірнова О. Історико-культурна спадщина України : цифрові технології збереження та популяризація в умовах воєнних дій. Науковий журнал «Грані». Том 26 № 5. 2023. URL: <https://doi.org/10.15421/1723106>
7. Босик З.О. Нематеріальна культурна спадщина України в контексті суспільного розвитку та культурної політики держави. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2015. № 2. С. 35-39. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2015_2_10.
8. Борщ, писанка і коцарство : як злочини проти нематеріальної культурної спадщини допоможуть довести злочин геноциду. URL: <https://zmina.info/articles/borshh-pysanka-i-koczarstvo-yak-zlochyny-proty-nematerialnoyi-kulturnoyi-spadshhyny-dopomozhut-dovesty-zlochyn-genocydu1/>
9. Від малого до великого : європейські ініціативи для збереження спадщини та ідентичності України. URL: <https://pragmatika.media/vid-maloho-do-velykoho-ievropeiski-initsiatyvy-dlia-zberezhennia-spadshchyny-ta-identychnosti-ukrainy/>

10. Ворошилова Г.О, Рокитько Ю.А. Місце нематеріальної культурної спадщини України в розвитку туризму. Нематеріальна культурна спадщина як сучасний туристичний ресурс: досвід, практики, інновації : тези доповідей III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 14–15 листопада 2019 р. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2019. С. 74–77. URL: https://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/nuk_konf/19/1.pdf
11. Герус Л.М. Народне мистецтво у міждисциплінарних дискурсах : теорія, методика, термінологія. Збереження нематеріальної культурної спадщини: український досвід. Народознавчі зошити. № 1 (151), 2020 . URL: <https://nz.lviv.ua/archiv/2020-1/3.pdf>
12. Горбул Т.О. Діджиталізація культурної спадщини в Україні: аналіз особливостей в контексті розвитку цифрової культури. Культурологічний альманах. Вип. 4, 2023. URL: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.4.29>
13. Грушина А.І. Особливості організації системи менеджменту сфери культури та мистецтв. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія : Менеджмент соціокультурної діяльності. Вип. 1, 2018. С.53-63. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bknucams_2018_1_6.
14. Дем'ян В.В. Нематеріальна спадщина в національному та міжнародному законодавстві. Культурологічна думка. № 25. 2024. Київ. URL: https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD25_Demian.pdf
15. Дутчак О.І. Нематеріальна культурна спадщина ЮНЕСКО в Україні: перспективи використання в індустрії туризму. Карпатський край. №1. 2017. С.165-170. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/kkr_2017_1_17.pdf
16. Заради збереження культурної спадщини. URL: https://nung.edu.ua/news/zarady-zberezhennya-kulturnoyi-spadshchyny?utm_source
17. Качмар О.В, Федорак В.В., Шотурма Н.В. Управління соціокультурними інноваціями через призму медіа та філософії культури. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 79, том 1. 2024. с. 175-182. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/67648/1/aphn-journal.in.ua_79_1_2024_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.pdf#page=174
18. Копієвська О.Р, Шевченко Н.О. Соціокультурний менеджмент: історія, теорія та сучасні практики : хрестоматія . Київ : НАКККіМ, 2019. URL: <https://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/2269?locale-attribute=uk>
19. Кочубей Н.В. Соціокультурна діяльність : навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2015. 122 с. URL: <https://kmaecm.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/kochubej-n.v.-2015-socziokulturna-diyalnist.pdf>
20. Кудерська Н.І., Кудерська І.О. Нематеріальна культурна спадщина України, її об'єкти (прояви). Європейські перспективи. 2015. Вип.7. с.59-67.

21. Кудерська Н.І., Кудерська І.О. Охорона нематеріальної культурної спадщини в Україні. 2016. №1. С.27-35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2016_1_8
22. Кулиняк І.Я., Карий О.І., Прокопишин-Рашкевич Л.М., Огінок С.В., Бондаренко Ю.Г. Європейський досвід популяризації історичної спадщини та культурного туризму. Навчальний посібник. Львів : Растр-7, 2023. 254 с. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2024/pages/25870/navchalniy-posibnik.pdf>
23. Культурна спадщина та цифрові технології. URL: <https://reherit.org.ua/wp-content/uploads/2021/11/Bila-knyga-3-Kulturna-spadshhyna-ta-tsyfrovi-tehnologii-.pdf>
24. Культурний план. Чого очікувати від нової стратегії розвитку культури до 2030 року. URL: https://detector.media/infospace/article/239655/2025-04-03-kulturnyy-plan-chogo-ochikuvaty-vid-novoi-strategii-rozvytku-kultury-do-2030-roku/?utm_source
25. Культурні конвенції ЮНЕСКО, як інструмент сталого розвитку. URL: <https://uccr.org.ua/news/kulturni-konventsii-iunesko-ia-k-instrument-staloho-rozvytku/>
26. Ладонько Л.С. Адміністрування у соціокультурній сфері : Конспект лекцій : навч. посіб. для студентів спеціальності 028 «Менеджмент соціокультурної діяльності» освітньо–професійної програми «Менеджмент соціокультурної діяльності». Чернігів:НУЧК, 2023. 152 с. URL: https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9264/1/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%83%20%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D1%96%D0%B9%20%D1%81%D1%84%D0%B5%D1%80%D1%96.pdf?utm_source
27. Лелик М.Б. Нематеріальна культурна спадщина як один із факторів формування іміджу країни в європейському культурному просторі. Випуск 10/4. 2019. 20 с. URL: https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematich_ogliadi/2019/spadshchyna.pdf
28. Мазур Т.В. Імплементация в законодавство України міжнародно-правових норм ООН та ЮНЕСКО щодо охорони культурної спадщини. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. № 1 (19). 2020. Київ. URL: <https://elar.navs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/36f76deb-5dbc-4ee5-881f-456fc9ff86bb/content>
29. Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України. URL: <https://mkip.gov.ua/content/nematerialna-kulturna-spadshchina.html>
30. Нематеріальна культурна спадщина. Експедиція в с.Долинське Долинської сільської ради Запорізького району. URL : <http://www.zomc.org.ua/nematerialna-kulturna-spadhina>

31. Нематеріальна культурна спадщина України в міжнародних списках ЮНЕСКО. URL:<https://mcs.gov.ua/news/nematerialna-kulturna-spadshhyna-ukrayiny-v-mizhnarodnyh-spyskah-yunesko/>
32. Нематеріальна культурна спадщина України (частина 4). URL:<https://ocnt.com.ua/nematerialna-kulturna-spadshhyna-ukrayiny-chastyna-4/>
33. Нехай В., Кульбабо А. Проектний підхід у збереженні культурної спадщини України. Галицький економічний вісник. № 5 (84). 2023. URL:<https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/84/1219.pdf>
34. Оленіна О.Ю. Арт-менеджмент у соціально-культурній динаміці. Навч. посібник. Харків. ХНУМГ ім. О.М.Бекетова. 2021. 88 с. URL:https://eprints.kname.edu.ua/61729/1/%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%96%D0%BD%D0%B0%2C%206%D0%9D%2C%202018%3B%208%D0%9D%2C%202021%2C%20pdf.pdf?utm_source
35. Офіційний сайт ЮНЕСКО. URL: <https://www.unesco.org/en>
36. Першина Н.Г. Управління охороною нематеріальної культурної спадщини в концептуальних позиціях процесного підходу в управлінні. Публічне управління і адміністрування в Україні. Механізми публічного управління. Випуск № 41. 2024. 106 с. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2024/41-2024/15.pdf>
37. Поливач К.А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України. Інститут географії НАН України. Київ, 2012. 208 с. URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Polyvach_Kateryna/Kulturna_spadschyna_ta_ii_vplyv_na_rozvytok_rehioniv_Ukrainy.pdf?utm_source
38. Про культуру : Закон України від 14 грудня 2010 року № 2778-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 24. Ст. 168. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
39. Рачков Є. Нематеріальна культурна спадщина України під час війни : проблеми збереження, управління та популяризації. Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. Серія : Історія. 2024. Вип.65. с.228-256.
40. Рівненський обласний краєзнавчий музей. URL: <https://museum.rv.gov.ua/>
41. Стратегії збереження та популяризації елементів нематеріальної культурної спадщини за допомогою діджиталізації. URL: <https://locnt.com.ua/nkc/nauk/934-mnkdd.html>
42. Стрітьєвич Т. Арт-менеджмент: сутність поняття, види, функції, перспективи розвитку. Мистецтвознавство. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 67, том 2, 2023. С.131-138. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/67-2-18>
43. Сутність менеджменту як науки та виду діяльності. URL:https://sites.znu.edu.ua/bank/public_files/2011/09/7557_1295426471_tema_1_sutn_st_menedzhmentu_yak_nauki_ta_vidu_d_yal_nost.pdf

44. Терес Н. Міжнародна охорона нематеріальної культурної спадщини: світовий та український досвід. Етнічна історія народів Європи. Київ. 2011 Випуск №36 с.58-63. URL: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2011/36/articles/9.pdf>
45. Тур О.М., Шабуніна В.В., Саранча В.І. Дигіталізація архівних фондів, музейних та бібліотечних колекцій як чинник збереження національної культурної спадщини України. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2023. № 3. С. 49–56. URL: <https://journals.uran.ua/bdi/article/download/290983/284602>
46. Український культурний фонд. URL: <https://ucf.in.ua/>
47. Фальковський А.О. Організаційно-правові засади охорони нематеріальної культурної спадщини: досвід країн Європейського Союзу. Розбудова держави і права : питання теорії та конституційної практики. Право і суспільство №3.2023. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.3.8>
48. Фальковський А.О. Особливості доступу до нематеріальних культурних цінностей у період пандемії COVID-19: організаційно-правові аспекти. Публічне право. №.2(50). 2023. С.28-36. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/Telegram%20Desktop/3%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/Telegram%20Desktop/3%20(2).pdf)
49. Чорна Н.М. Нематеріальна культурна спадщина як туристичний ресурс. Інфраструктура ринку. Вип.59. 2021. с.29-33 URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/59_2021/7.pdf
50. Gamifying cultural heritage Exploring the potential of immersive virtual exhibitions. URL:https://ira.lib.polyu.edu.hk/bitstream/10397/111741/1/1-s2.0-S2772503024000367-main.pdf?utm_source
51. Google – Україна спільно з Мінкультом запускають проєкт «Автентична Україна». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2663983-googleukraina-spilno-z-minkultom-zapuskaut-proekt-autenticna-ukraina.html>
52. How Europeana supports (digital) cultural heritage in Ukraine. URL: <https://pro.europeana.eu/post/how-europeana-supports-digital-cultural-heritage-in-ukraine>
53. Ukrainians are protecting cultural heritage in 3D. URL: https://blog.lidarnews.com/ukrainians-are-protecting-cultural-heritage-in-3d/?utm_source
54. What is Intangible Cultural Heritage? URL: <https://ich.unesco.org/en/what-isintangible-heritage-00003>

ДОДАТОК А
Апробація результатів дослідження

CERTIFICATE of participation

Kateryna Paradukha

took part in the 3rd International Scientific and Practical Conference
«MODERN PERSPECTIVES ON GLOBAL SCIENTIFIC SOLUTIONS»

12 Hours of Participation
(0,4 ECTS credits)

Head of the
organizing committee
Helen Volokitina

EOSS-25/0303-066

March 3-5, 2025, Bergen, Norway

ДОДАТОК Б
Традиція Косівської мальованої кераміки

ДОДАТОК В
Кролевецъке переборне ткацтво

ДОДАТОК Г
Опішнянська кераміка

ДОДАТОК Г
*Петриківський розпис – українське декоративно-орнаментальне малярство
XIX-XXI ст.*

ДОДАТОК Д
*Технологія виконання вишивки «білим по білому» селища Решетилівка
Решетилівського району Полтавської області*

ДОДАТОК Е
Традиції рослинного килимарства

ДОДАТОК Є
Традиція орнаментального розпису бубнівської кераміки

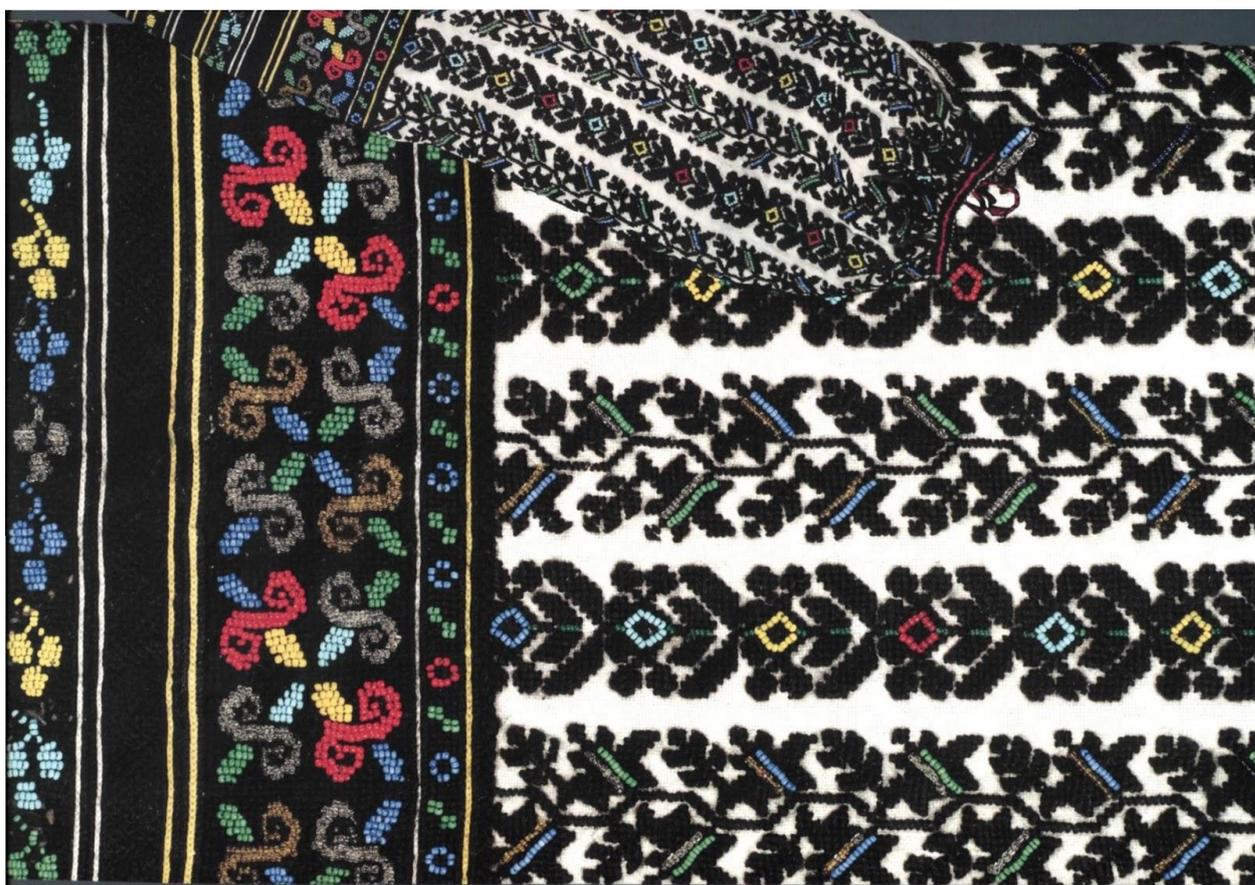
ДОДАТОК Ж
Традиція гуцульської писанки

ДОДАТОК 3
Традиція декоративного розпису села Самчики

ДОДАТОК И
Борщівська народна вишивка

ДОДАТОК І
Традиція лозоплетіння в селі Іза

ДОДАТОК І
Традиція соломоплетіння у Турійській громаді Волинської області

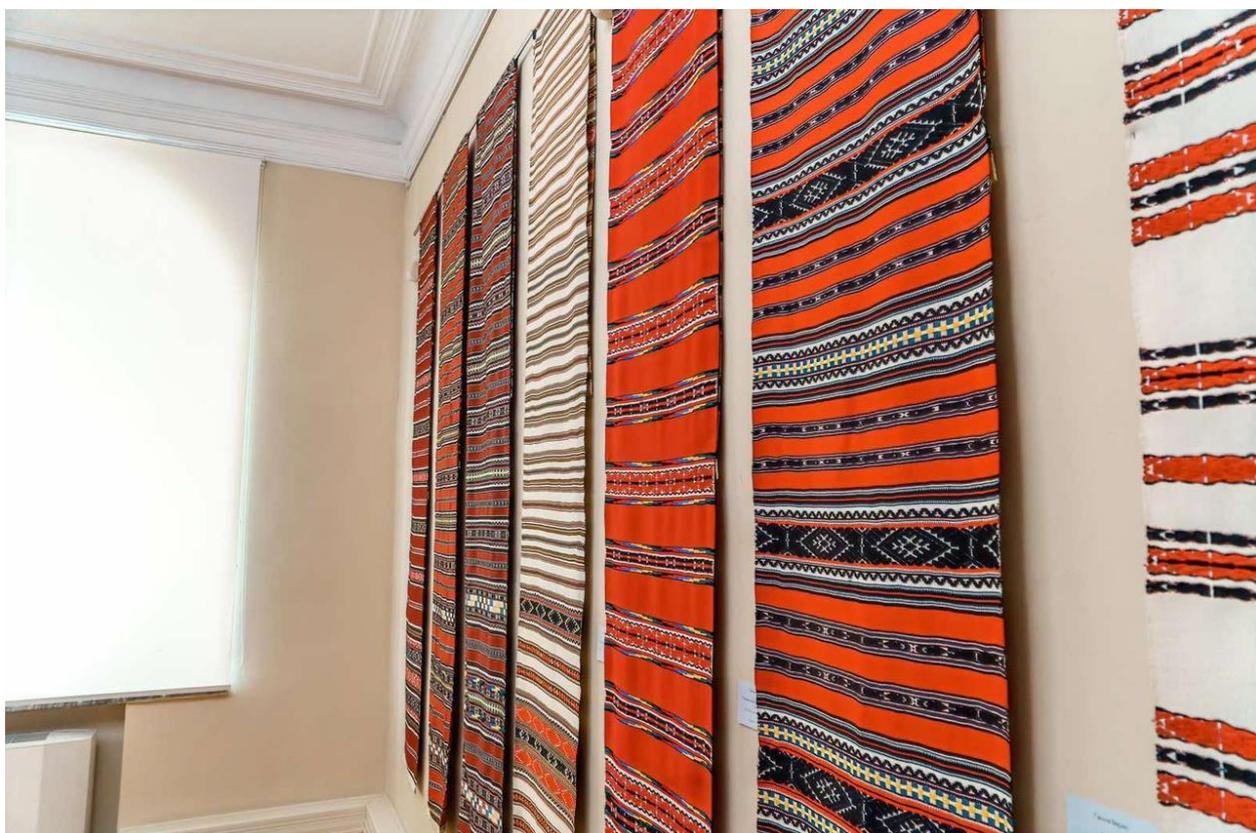
ДОДАТОК Й
Традиція гуцульського художнього дереворізьблення

ДОДАТОК К
Гуцульська боднарка

ДОДАТОК Л
Обуховицьке ткацтво

ДОДАТОК М
Коболчинська кераміка

ДОДАТОК Н
Орьнек – кримськотатарський орнамент

